

Piotr Urbanek

Uniwersytet Łódzki

e-mail: piotrur@uni.lodz.pl

**DOSKONAŁOŚĆ AKADEMICKA.
ROLA RANKINGÓW AKADEMICKICH
W POMIARZE DOKONAŃ UNIWERSYTETÓW**

**ACADEMIC EXCELLENCE.
THE ROLE OF ACADEMIC RANKINGS
IN MEASURING UNIVERSITIES PERFORMANCE**

DOI: 10.15611/pn.2018.514.41

JEL Classification: I20, I21, I25

Streszczenie: Celem artykułu jest ocena znaczenia rankingów akademickich w systemie szkolnictwa wyższego. Są one ważnym elementem ładu akademickiego i pełnią rolę quasi-rynkowego mechanizmu służącego do oceny jakości procesów zachodzących na uniwersytetach. Wysoka pozycja zajmowana przez uczelnie w rankingach akademickich powszechnie jest traktowana jako dowód na jakość procesów zachodzących na uniwersytetach. Zostało to silnie zaakcentowane w dyskusjach prowadzonych w związku z reformą systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. W artykule podjęta została próba weryfikacji takiego podejścia. Zarówno rosnąca liczba takich rankingów, jak i różnice w stosowanych metodologiach powodują, iż rankingi nie dają jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, co należy rozumieć przez pojęcie doskonałości akademickiej. Zarazem mogą być bardzo przydatne w działaniach podejmowanych przez uczelnie, ukierunkowanych na poprawę jakości procesów badań naukowych i kształcenia.

Słowa kluczowe: doskonałość akademicka, rankingi akademickie, dokonania uniwersytetu.

Summary: Academic rankings are an important element of academic order and serve as a quasi-market mechanism for assessing the quality of processes taking place in universities. The high position occupied by universities in academic rankings is widely regarded as proof of academic excellence. This was strongly emphasized in the discussions conducted in connection with the reform of the higher education system in Poland. The article attempts to verify such an approach. Both the growing number of such rankings and the differences in the methodologies used cause that the rankings do not give a definite answer to the question of what should be understood by the concept of academic excellence. At the same time, they can be very useful in the activities undertaken by universities aimed at improving the quality of research and education processes.

Keywords: academic excellence, academic rankings, university performance.

1. Wstęp

Od wielu lat w środowisku akademickim toczy się dyskusja na temat kierunków reformy systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. Panuje zgodność co do najważniejszego celu reformy, którym jest dążenie do osiągnięcia doskonałości akademickiej. Powinno się to wyrażać się w doskonałości naukowej, doskonałości w kształceniu oraz współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Nawiązuje to bezpośrednio do trzech misji uczelni publicznych: podniesienia poziomu badań naukowych, poprawy jakości kształcenia dostosowanego do wymogów rynku pracy oraz wspierania rozwoju regionów. Realizacja tak określonych celów wymaga stworzenia efektywnego ustroju uczelni, który będzie sprzyjał poprawie efektywności funkcjonowania polskich uczelni.

Ważnym wątkiem poruszonym w debatach jest kwestia krajowej i międzynarodowej konkurencyjności polskiej nauki oraz metod służących do oceny tej pozycji. Wyrazem szeroko rozumianej doskonałości akademickiej powinna być obecność polskich uczelni w międzynarodowych rankingach uniwersyteckich. Zostało to silnie zaakcentowane w pracach zespołów wyłonionych przez MNiSW, związanych z przygotowaniem propozycji Ustawy 2.0. Można zatem odnieść wrażenie, że poprawa pozycji polskiej nauki w rankingach międzynarodowych jest uznawana za swoistą legitymizację skuteczności wprowadzanych rozwiązań legislacyjnych. W tym kontekście rankingi akademickie, będące zbilansowanym zbiorem kryteriów reprezentujących koncepcję doskonałości, są traktowane jako syntetyczne podsumowanie pomiaru doskonałości akademickiej.

Celem artykułu jest ocena roli, jaką rankingi akademickie pełnią w systemie szkolnictwa wyższego. Rosnąca liczba rankingów na szczeblu międzynarodowym i krajowym, różnice w stosowanej metodologii, nie zawsze transparentne zasady ich tworzenia dają asumpt do postawienia pytania, czy rzeczywiście można postawić znak równości między doskonałością akademicką a pozycją zajmowaną przez uczelnię w rankingu. Do realizacji tak sformułowanego celu zastosowano przegląd i krytyczną analizę piśmiennictwa.

2. Jak mierzyć doskonałość akademicką?

W jaki sposób zmierzyć coś tak niemierzalnego, jak efektywność uniwersytetu? Skoro uczelnia jest instytucją prowadzącą badania naukowe i kształcąca studentów, punktem wyjścia w próbach oceny dokonań tych instytucji powinno być określenie, jak dobrze te dwie kluczowe misje są wypełniane. Spoiwem łączącym dwa obszary działalności akademickiej jest wiodący „produkt”, który w nich powstaje – wiedza. Ocena jakości procesów zachodzących w środowisku akademickim jest niezwykle złożona ze względu na naturę wiedzy, cechującej się ogromną zmiennością i nieprzewidywalnością. Jak pisze Clark, „wiedza jest relatywnie niewidzialna jako ma-

teriał, produkt, a zwłaszcza jako proces”. Dlatego też „rozwijanie myśli w badaniach, transmitowanie myśli w kształceniu, absorbowanie myśli w uczeniu się – jest trudne do bezpośredniego zobaczenia i oceny w czasie, kiedy to następuje” [Clark 1984, s. 126].

Ocena misji uczelni, jaką są kreowanie wiedzy i świadczenie usług edukacyjnych, wymaga unikalnych zasobów eksperckich. Związane jest to ze specyfiką sektora szkolnictwa wyższego oferującego dobra, które w swojej istocie są kompleksowym zbiorem usług edukacyjnych i naukowo-badawczych, które nie mogą być mierzone za pomocą standardowych metod. Wynika to, po pierwsze, z przesunięcia czasowego między aktem zakupu usługi akademickiej (rekrutacja na studia, finansowanie działalności badawczej) a jej konsumpcją (zdobycie wykształcenia, odkrycie naukowe). Tworzy to ogromną niepewność związaną z uzyskaniem zaplanowanych wyników. Po drugie, cechą usług akademickich jest to, że są to dobra określane terminem *experience goods* lub *credence goods*. To pierwsze pojęcie odnosi się do dóbr, których jakość można poznać dopiero po ich nabyciu, drugie oznacza dobra, których cechy nie mogą być poznane nawet po sprzedaży [van Vught, Westerheijden 2010, s. 3]. Złożoność ocen wynika również z cechy charakterystycznej uczelni publicznych, którą jest ich wielkość i strukturalna kompleksowość realizowanych tam procesów, połączona z występowaniem rozbudowanych struktur organizacyjnych i wysoce zdywersyfikowaną działalnością.

W ocenach dokonań uczelni publicznych istotne znaczenie mają cele, jakie stoją przed uczelniami, i mierniki sukcesów. Decyduje to o procesach, które łączą oczekiwane od organizacji wyniki (*outcome*) z decyzjami (*behaviour*), które mają do tych wyników prowadzić. Wspólnym mianownikiem dla uczelni publicznych i jednostek komercyjnych jest wymóg wysokiej efektywności stawiany przed organizacjami. Niezależnie od typu działalności koncepcja efektywności wyraża relację między wielkością produkcji a ilością zużytych zasobów. Różnice determinowane specyfiką działalności polegają na tym, w jaki sposób jest wyrażana produkcja (efekty działalności) oraz zużywane zasoby (nakłady) [Veiderpass, McKelvey 2016].

Ze względu na problemy z pomiarem efektów zarówno działalności naukowej, jak i dydaktycznej ocena dokonań uczelni wymaga zastosowania zastępczych mierników pokazujących wyniki działań. W obszarze dydaktyki miernikami tymi mogą być: liczba studentów przypadających na nauczyciela akademickiego, liczba nadawanych stopni zawodowych, umiędzynarodowienie procesu dydaktycznego, opinie pracodawców o absolwentach oraz monitoring karier zawodowych absolwentów, satysfakcja studentów, liczba akredytacji międzynarodowych i in. Indykatorami osiągnięć naukowo-badawczych są prestiżowe nagrody naukowe uzyskiwane przez absolwentów i pracowników uczelni, liczba i jakość publikacji, liczba cytowań, uzyskane granty badawcze, patenty i licencje, liczba uzyskanych stopni i tytułów naukowych i in. Pomiar dokonań akademickich może mieć również wymiar finansowy, wskazujący, po pierwsze, na zdolność uczelni do pozyskiwania funduszy, a po drugie, na „jakość” przychodów, determinowaną ich strukturą, z podziałem

na przychody z działalności naukowej i dydaktycznej, przychody własne i dotacje ministerialne, przychody uzyskane na warunkach konkursowych i mające charakter dotacji, przychody ze źródeł krajowych i międzynarodowych. Istotnym parametrem służącym do oceny efektywności może być również wynik finansowy uczelni [Urbanek, Walińska 2013].

Niezależnie od wyboru listy mierników służących do oceny doskonałości, można wskazać dwie kwestie, które muszą być rozwiązane przy agregowaniu mierników cząstkowych do syntetycznych zestawień będących rankingami akademickimi. Pierwsza odnosi się do zasad ustalania wag przyjmowanych dla poszczególnych obszarów objętych oceną oraz indywidualnych miar. Druga związana jest z koniecznością zapewnienia porównywalności danych wykorzystywanych do tworzenia rankingów międzynarodowych.

3. Pozycja w rankingu akademickim a jakość procesów akademickich

W ostatnich latach obserwujemy rozwój rankingów, których celem jest identyfikacja najlepszych uniwersytetów na świecie (*World Class University*). W tym kontekście można sformułować pytania: czy rankingi akademickie mogą być traktowane jako narzędzie służące do komunikowania zewnętrznym interesariuszom jakości procesów zachodzących na uniwersytetach; czy pozycja uczelni w rankingu może być dla studentów kryterium wyboru oferty dydaktycznej uczelni, dla prywatnych i publicznych agencji – kryterium przyznawania kontraktów badawczych, dla rządu i ministerstwa – alokacji funduszy finansujących uczelnie. Kluczowa wątpliwość związana z wykorzystaniem takiego narzędzia oceny jakości procesów akademickich sprowadza się do konstatacji: „Jak możliwe jest zredukowanie dokonań uniwersytetu do pojedynczego indeksu? Przecież uczelnia jest swoistym kotłem przekonań, wartości, działań, propozycji. Każda próba przedestyłowania tych wszystkich procesów do postaci jednego indeksu wydaje się ogromnym wyzwaniem połączonym z obawą, że mamy do czynienia bardziej z alchemią niż logiką” [Shin i in. (ed.) 2011, s. 77]. Rodzi to oczywiste wątpliwości co do rzetelności tego narzędzia. Przedstawiciele uczelni, które zostały nisko sklasyfikowane, podkreślają, że publikowane rankingi są niesprawiedliwe, zastosowana metodologia niewłaściwa, a pomiar dotyczy tylko niewielkiej części rzeczywistych dokonań¹.

Znaczenie międzynarodowych rankingów akademickich zostało trafnie ujęte jako uzasadnienie inicjatywy *Global Institutional Profiles Project* podjętej w 2010 roku przez korporację Thomson Reuters. W projekcie tym chodzi o tworzenie profili uniwersyteckich jako narzędzia dla konsumentów i rządów. Ten pierwszy aspekt

¹ Rząd Federacji Rosyjskiej nieusatisfakcjonowany pozycją zajmowaną przez uczelnie rosyjskie w międzynarodowych rankingach akademickich przygotował własny ranking, w którym Państwowy Uniwersytet Moskiewski jest wyżej klasyfikowany niż uniwersytety w Oxfordzie i Cambridge [Douglas (ed.) 2016, s. 14].

– perspektywa konsumentów – oznacza wymóg uwzględnienia w rankingach działalności dydaktycznej. Wynika to ze „wzrastającego urynkowienia sektora szkolnictwa wyższego, większej mobilności studentów i wynikającej z tego rekrutacji studentów zagranicznych” [Harvey 2008, s. 187]. Dynamiczny rozwój tego sektora sprawia, że edukacja na poziomie uniwersyteckim przechodzi transformację od elitarnego do masowego kształcenia studentów. Decyzja o podjęciu studiów na poziomie uniwersyteckim jest postrzegana przez młodych ludzi jako inwestycja w swoją przyszłość. Rodzi to zapotrzebowanie na informację o jakości oferty dydaktycznej. Reakcją na to są rankingi tworzone na warunkach komercyjnych przez jednostki medialne, zainteresowane pozyskiwaniem w ten sposób dodatkowych klientów.

Ważnym czynnikiem wpływającym na powstawanie rankingów, zwłaszcza na szczeblu krajowym, jest proces finansowania uczelni ze środków publicznych. Reformy systemu szkolnictwa wyższego podejmowane w wielu krajach mają na celu zwiększenie efektywności wykorzystania tych środków. Zarazem fundamentem tych zmian jest utrzymanie zasady autonomii uczelni w stosunku do państwa. Rodzi to zatem potrzebę wprowadzenia mechanizmów, za pomocą których rząd może jednocześnie realizować dwa cele: wymóg odpowiedzialności uczelni wobec społeczeństwa, z podejściem akcentującym akademicką wolność i instytucjonalną autonomię [Kivisto 2008, s. 341]. Różnorodne procedury związane z nałożonymi przez państwo na uczelnie obowiązkami raportowania branżowego, sprawozdawczością finansową, ewaluacji bazującej na parametryzacji, wymogiem uzyskiwania akredytacji, ocenach eksperckich mogą być podstawą do tworzenia rankingów uczelni odzwierciedlających ich efektywność.

Rolę rankingów akademickich w systemie szkolnictwa wyższego można ująć za pomocą sześciu perspektyw [Kehm, Stensaker 2009, s. 9 i n.; Douglas (ed.) 2016, s. 11]:

- instrument rynkowej regulacji,
- efekt procesów globalizacji,
- mechanizm społecznej odpowiedzialności
- kreacja instytucjonalnej tożsamości,
- symptom społeczeństwa opartego na wiedzy,
- dowód przewag konkurencyjnych narodowych systemów.

W pierwszej z tych perspektyw podkreśla się, iż kompleksowość procesów zachodzących w sektorze wymusza wprowadzanie hybrydowych struktur nadzorczych [Gornitzka, Maassen 2000], których funkcje są realizowane nie tylko przez instytucje formalne tworzone przez państwo, ale również przez instytucje quasi-rynkowe. Rankingi akademickie reprezentują zatem swoiste outsourcingowe w stosunku do regulacji państwowych, transparentne instrumenty regulacyjne, umożliwiające społeczeństwu ocenę działalności i efektywności uniwersytetów.

Rankingi są również postrzegane jako jeden z przejawów procesów globalizacji. Sektor szkolnictwa wyższego może być traktowany tak jak inne sektory gospodarki światowej. Oznacza to potrzebę tworzenia instrumentów służących do gromadzenia

i systematyzacji danych umożliwiających porównywanie dostawców usług akademickich w skali międzynarodowej. Wpisuje się to w strategię internacjonalizacji wiodących ośrodków akademickich. Konkurencja między czołowymi uniwersytetami wymaga standaryzacji oceny ich działań, wychodzącej poza ramy zakreślone przez narodowe systemy.

Rosnąca liczba studentów oraz funduszy przeznaczanych na szkolnictwo wyższe tworzy nowe platformy dyskusji na temat efektywności i jakości procesów zachodzących w tym sektorze. Rankingi stają się ważnym instrumentem służącym do oceny społecznej odpowiedzialności uczelni, pełniąc rolę niezależnego i otwartego źródła informacji o systemie szkolnictwa wyższego w demokratycznym społeczeństwie.

Kolejna perspektywa postrzega rankingi jako swoiste „targi mody”, za pomocą których instytucje akademickie mogą się porównywać, co jest podstawą do kreowania tożsamości instytucjonalnej. Reputacja i pozycja zajmowana przez inne uniwersytety jest asumptem do budowania własnych strategii rozwojowych, mających zapewnić sukces w wyścigu o prestiż i pozycję w hierarchii akademickich instytucji².

Rankingi są również swoistym normatywnym filtrem, który może zmienić sposób postrzegania wartości, jaką przynosi wiedza kreowana przez system szkolnictwa wyższego. Używane do tworzenia rankingów zestawy wskaźników pokazujących dokonania naukowe, patenty, kariery zawodowe absolwentów uczelni na rynku pracy i wiele innych umożliwiają redefiniowanie tego, co należy rozumieć przez pojęcie „społeczeństwo oparte na wiedzy”.

W ostatniej z perspektyw podkreśla się rolę rankingów jako wyznaczników przewag konkurencyjnych narodowych systemów szkolnictwa wyższego. Panuje powszechne przekonanie, że dynamicznie rozwijające się gospodarki wymagają uwiarygodnienia swoich sukcesów ekonomicznych w formie obecności przynajmniej jednego uniwersytetu w czołówce prestiżowych międzynarodowych rankingów akademickich. Tego typu inklinacje do obecności w elitarnej lidze flagowych uniwersytetów światowych są szczególnie widoczne w krajach aspirujących do odgrywania wiodącej roli w gospodarce światowej, np. Chinach³.

4. „Rynek” rankingów akademickich

Pierwsze rankingi akademickie powstawały w XX wieku w Stanach Zjednoczonych⁴, ale ich dynamiczny rozwój jest datowany od początku obecnego stulecia.

² W badaniach przeprowadzonych w 171 europejskich uniwersytetach ponad 60% respondentów wskazało, że wykorzystuje rankingi w podejmowaniu strategicznych decyzji, zwłaszcza w odniesieniu do celów strategicznych [Hazelkorn 2014].

³ Prezydent Chin Jiang Zemin w roku 1998 stwierdził: „Chiny muszą mieć pewną liczbę flagowych uniwersytetów w rankingach międzynarodowych” [Douglas (ed.) 2016, s. 21].

⁴ Jednym z pierwszy rankingów narodowych był *US News and World Report* z 1981 roku.

Można wskazać kilka cech rankingów, które je pozycjonują i decydują o ich roli w ocenie jakości procesów akademickich [Vough, Westerheijden 2010, s. 8-9]:

- Grupa docelowa, do której kierowany jest ranking.
- Instytucja tworząca ranking: publiczna/prywatna nastawiona na zysk lub prywatna non profit.
- Poziom oceny: instytucje/dyscypliny.
- Zakres: krajowe/międzynarodowe.
- Nastawienie na: edukacja/badania.

Większość rankingów krajowych jest ukierunkowana na zapewnienie informacji przyszłym studentom i ich rodzicom o jakości programów dydaktycznych uczelni. Wymaga to utrzymania równowagi pomiędzy, z jednej strony, prostotą informacji kierowanej do niewyrobionych odbiorców, zainteresowanych przede wszystkim oceną jakości ich inwestycyjnej decyzji edukacyjnej (przyszła pozycja na rynku pracy, możliwość zdobycia przydatnych kompetencji, jakość kadry dydaktycznej). Z drugiej strony w rankingach muszą być stosowane bardziej wyrafinowane metody ewaluacyjne w celu legitymizacji rankingu w odbiorze środowiska akademickiego. Wymaga to na przykład uwzględnienia pewnych aspektów dokonań naukowych uczelni, mniej interesujących dla kandydatów na studia.

Rankingi akademickie są tworzone przede wszystkim przez komercyjne media informacyjne i jest to traktowane jako działalność nastawiona na zwiększanie obrotów i generowanie zysków. Rzadziej rankingi powstają przy udziale instytucji publicznych, akademickich lub organizacji non profit. Jeden z wiodących rankingów międzynarodowych – *Academic Ranking of World Universities* – powstał jako inicjatywa akademicka Shanghai Jiao Tong University, której pierwotnym celem było dostarczenie rządowi informacji o pozycji zajmowanej w światowej nauce przez chińskie uniwersytety. W roku 2009 jednostka tworząca ranking stała się niezależną instytucją – *Shanghai Ranking Consultancy*. Dwa kolejne czołowe rankingi – *Times Higher Education World University Rankings* oraz *QS World University Rankings* – są całkowicie prywatnymi przedsięwzięciami.

Rankingi akademickie mogą być tworzone w przekroju całej instytucji (uniwersytetu) lub dyscypliny. W tym drugim ujęciu wyróżnia się mniejsze jednostki, jak: wydziały, szkoły, kolegia działające w wybranych obszarach działalności akademickiej (ekonomia, prawo, medycyna, biznes itd.). Zaletą wyspecjalizowanych rankingów jest to, że dostarczają one studentom i naukowcom informacji, które nie są zniekształcane przez uśrednione oceny powstające na szczeblu całych instytucji. W przypadku rankingów całościowych dokonania wiodących w skali światowej wewnętrznych jednostek akademickich mogą być niedocenione ze względu na niższy przeciętny poziom całej instytucji. Z drugiej strony, „doskonałość akademicka” liderów rankingów międzynarodowych nie musi oznaczać automatycznie, że wszystkie jednostki takiej uczelni są liderami w swojej dyscyplinie.

Największy prestiż dla uniwersytetu wynika z obecności w najbardziej renomowanych ogólnoswiatowych rankingach akademickich, takich jak ARWU lub THE.

Jednocześnie można obserwować tendencję polegającą, po pierwsze, na internacjonalizacji rankingów krajowych, które mogą być rozszerzane na inne kraje. Po drugie, powstają rankingi międzynarodowe, które są ukierunkowane nie na cały świat, ale wybrane regiony. Przykładem jest *CHE Excellence Ranking*, tworzony przez niemieckie Centrum Rozwoju Szkolnictwa Wyższego, w którym ocenie podlegają tylko uniwersytety europejskie.

Większość indykatorów wykorzystywanych w najbardziej prestiżowych rankingach międzynarodowych koncentruje się na ocenie dokonań naukowo-badawczych uniwersytetów. W przypadku rankingów nastawionych na informowanie studentów nacisk jest położony przede wszystkim na wskaźniki dydaktyczne. W sytuacji, kiedy do ewaluacji są używane mieszane grupy indykatorów, pojawia się istotny problem dotyczący wag, które zostaną użyte przy tworzeniu syntetycznych wskaźników jakości.

Wybór zestawu indykatorów (*Key Performance Indicators*) oraz wag ma kluczowe znaczenie przy tworzeniu rankingów akademickich, ponieważ odzwierciedla to, w jaki sposób twórcy rankingu definiują rozumienie „doskonałości akademickiej”. Można to przedstawić za pomocą conceptualnego modelu, którego autorzy wyróżnili sześć grup indykatorów. Cztery pierwsze koncentrują się na aspektach dydaktycznych procesów akademickich [Finnie, Usher 2005, s. 30 i n.]:

- Wejściowe charakterystyki studentów podejmujących studia, odnoszące się do ich wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych, ale również cech osobowościowych i doświadczeń rodzinnych.
- Zasoby dydaktyczne (kadrowe i materialne), które są kontrolowane na szczeblu instytucji i determinują warunki kształcenia – zasoby finansowe uczelni, dostęp do zasobów bibliotecznych, infrastruktury IT, kontakty z wykładowcami, organizacja procesu kształcenia.
- Efekty nauczania pokazujące zestaw umiejętności absolwentów – krytyczne myślenie, zdolności analityczne, umiejętności komunikowania, wiedza techniczna.
- Finalne korzyści oznaczające swoistą wartość dodaną, jaką kształcenie przynosi absolwentom – wskaźniki zatrudnienia, uzyskiwane dochody, satysfakcja z pracy, kontynuacja kształcenia, postawy obywatelskie.

Późniejsza modyfikacja modelu uwzględniała dwie dodatkowe grupy wskaźników [Usher, Savino 2006, s. 23-26]:

- Badania – wskaźniki bibliometryczne, nagrody za osiągnięcia naukowe (Nagroda Nobla, Medal Fieldsa), budżet badawczy, liczba programów doktorskich.
- Reputacja – wyniki badań ankietowych prowadzonych wśród pracodawców, nauczycieli akademickich, kadry administracyjnej uczelni.

Tabela 1 przedstawia przykłady rankingów akademickich międzynarodowych i krajowych według typologii Ushera, Savino, z uwzględnieniem kategorii użytych wskaźników i zastosowanych wag.

Tabela 1. Metody pomiaru doskonałości akademickiej w wybranych rankingach (wagi przypisane grupom indyktorów)

Ranking	1	2	3	4	5	6	7
Academic Ranking of World Universities – Shanghai Jiao Tong University	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0	90,0	0,0
<i>Times Higher Education</i> World University Rankings	5,0	25,0	0,0	0,0	0,0	20,0	50,0
QS World University Rankings	5,0	20,0	5,0	0,0	0,0	20,0	50,0
US News and World Report – America’s Best Colleges	15,0	20,0	15,0	25,0	0,0	0,0	25,0
Melbourne Institute – International Standing of Australian Universities Asia – Australia	11,0	3,5	11,0	12,6	4,8	40,0	17,1
Asiaweek – Asia’s Best Universities	25,0	28,3	10,0	0,0	0,0	16,7	20,0
Ranking Uczelni Akademickich Perspektyw/Rzeczpospolita ^a	0,0	9,0	15,0	0,0	3,0	46,0	27,0

1 – charakterystyki wejściowe, 2 – kadrowe zasoby dydaktyczne, 3 – materialne zasoby dydaktyczne, 4 – efekty nauczania, 5 – korzyści finalne, 6 – badania, 7 – reputacja.

^a Wskaźniki „innowacyjność” zostały zaliczone do grupy badania 6% (patenty i prawa ochronne, pozyskane środki z UE oraz korzyści finalne 3% (sprzedane licencje, firmy spin-off i spin-out).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Usher, Savino 2006].

Zestawienie rankingów akademickich w tabeli 1 wskazuje na istotne różnice w metodologiach stosowanych przez instytucje przygotowujące rankingi. Różnice te są jeszcze bardziej widoczne, kiedy porównujemy nie grupy wskaźników, ale indywidualne indykatory używane w każdym z rankingów. Jest to dowód na uzasadnienie twierdzenia, jak złożonym zadaniem jest ocena dokonań uniwersytetów i jak różne może być definiowanie koncepcji doskonałości akademickiej.

Można jednak zauważyć pewne prawidłowości wynikające z postrzegania tego, co w największym stopniu waży na jakości procesów akademickich. W przypadku najbardziej prestiżowych rankingów ogólnoswiatowych nacisk zdecydowanie kładzie się na osiągnięcia uczelni w obszarze działalności naukowo-badawczej. Ranking „szanghajski” dokonaniom w sferze nauki przypisuje wagę 90%, pozostałe 10% przypada na efekty kształcenia. W dwóch kolejnych międzynarodowych rankingach – *Times Higher Education World University Rankings* oraz *QS World University Rankings* największa waga jest przypisana do indyktorów pokazujących reputację. Zarazem w przypadku rankingu QS aż 4/5 wagi reputacji jest efektem opinii zebranych wśród przedstawicieli środowisk akademickich, w rankingu THE – ponad połowa, czyli de facto znaczącą rolę odgrywa tutaj prestiż naukowy instytucji. Ranga, jaką osiągnięciom naukowym przypisuje się przy tworzeniu ogólnoswiatowych list wiodących ośrodków akademickich, wynika z możliwości zebrania porównywalnych danych odpornych na różnice powodowane specyfiką

narodowych systemów ewaluacyjnych. Nieprzypadkowo trzy najważniejsze rankingi nie sięgają do danych generowanych przez agendy rządowe lub same oceniane instytucje. Należy też podkreślić wskazywaną wyżej potrzebę swoistej legitymizacji efektywności narodowych systemów szkolnictwa wyższego, które mają zarazem stanowić dowód na występowanie przewag konkurencyjnych gospodarek. Sukcesy naukowe (np. laureaci najbardziej prestiżowych nagród naukowych) są w tym kontekście zdecydowanie bardziej spektakularne niż osiągnięcia w obszarze dydaktyki.

W rankingach krajowych lub międzynarodowych, ale o mniejszym zasięgu oddziaływania, zdecydowanie większą rolę odgrywają dokonania uczelni w dwóch pozostałych obszarach funkcjonowania, jakimi są kształcenie studentów oraz współpraca z otoczeniem. Takie rankingi są ukierunkowane na inne grupy odbiorców. Ich najważniejszym zadaniem jest zapewnienie społeczeństwu transparentnej i wiarygodnej informacji o jakości oferty dydaktycznej uczelni oraz perspektyw, jakie zapewnia zdobycie wyższego wykształcenia. Oczywiście aspekty naukowe nie są w nich pomijane, ale osiągnięcia naukowe są traktowane jako komplementarne.

5. Zakończenie

Rankingi akademickie są ważnym elementem ładu akademickiego, który zwiększa transparentność procesów zachodzących na uniwersytetach i tym samym umożliwia ocenę jakości procesów naukowo-badawczych i dydaktycznych instytucji. Wysoka pozycja zajmowana w najbardziej prestiżowych rankingach międzynarodowych dla uczelni jest wyznacznikiem najwyższych standardów akademickich w skali globalnej, dla kraju powodem do narodowej dumy. Rankingi narodowe dla potencjalnych kandydatów na studia, dla instytucji finansujących uczelnie stanowią potwierdzenie słuszności podejmowanych decyzji związanych z wyborem oferty kształcenia i alokacji funduszy. Dla samych uczelni dystans dzielący je od liderów akademickich jest sygnałem świadczącym o potrzebie wprowadzania zmian w prowadzonej działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej. W tym kontekście zasadne jest twierdzenie, iż rankingi akademickie pełnią niezwykle ważne funkcje we współczesnych systemach szkolnictwa wyższego, będąc mechanizmem quasi-rynkowej regulacji, swoistym odpowiednikiem rynku kapitałowego dla jednostek komercyjnych.

Najważniejszym zadaniem rankingów akademickich jest ocena dokonań uczelni. Fakt, iż obecnie zarówno na szczeblu ogólnoswiatowym, jak i narodowym funkcjonuje kilkadziesiąt konkurujących rankingów, występujące różnice w stosowanych w nich metodologiach wskazują na to, jak złożonym problemem jest zmierzenie czegoś tak niemierzalnego jak doskonałość akademicka. W tym kontekście obecność w rankingach akademickich nie powinna być traktowana jako cel stojący przed uczelnią. Tym celem jest dążenie do osiągania najwyższych standardów akademickich w obszarze badań naukowych i kształcenia studentów. Rankingi są tylko jednym z narzędzi, które mogą być przydatne do oceny stopnia realizacji tego celu.

Literatura

- Clark B.R., 1984, *The organizational conception*, [w:] Clark B.R. (ed.), *Perspectives on Higher Education. Eight Disciplinary and Comparative Views*, University of California Press, Berkeley, CA.
- Douglas J.A. (ed.), 2016, *The New Flagship University. Changing the Paradigm from Global Ranking to National Relevance*, Palgrave Macmillan, London.
- Finnie R., Usher A., 2005, *Measuring the Quality of Post-secondary Education: Concepts, Current Practices and a Strategic Plan*, Canadian Policy Research Networks, Kingston, Ont.
- Gornitzka A., Maassen P.A.M., 2000, *Hybrid steering approaches with respect to European higher education*, Higher Education Policy, vol. 13(3), s. 267-287.
- Harvey L., 2008, *Rankings of higher education institutions: A critical review*, Quality in Higher Education, vol. 14, no. 3, s. 187-207.
- Hazelkorn E., 2014, *University rankings schizophrenia? Europe impact study*, University World News, no. 343.
- Kehm B.M., Stensaker B., 2009, *University Rankings, Diversity, and the New Landscape of Higher Education*, Sense Publisher, Rotterdam-Boston-Taipei.
- Kivisto J.A., 2008, *An assessment of agency theory as a framework for the government–university relationship*, Journal of Higher Education Policy and Management, vol. 30 (4), s. 339-350.
- Shin J.C., Toutkoushian R.K., Teichler U. (ed.), 2011, *University Rankings. Theoretical Basis, Methodology and Impacts on Global Higher Education*, Springer, New York.
- Urbanek P., Walińska E., 2013, *Wynik finansowy jako miernik dokonań uczelni publicznej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 289, s. 546-555.
- Usher A., Savino M., 2006, *A World of Difference. A Global Survey of University League Tables*, Educational Policy Institute, Toronto.
- Veiderpass A., McKelvey M., 2016, *Evaluating the performance of higher education institutions in Europe: a nonparametric efficiency analysis of 944 institutions*, Applied Economics, vol. 48(16), s. 1504-1514.
- Vough F.A. van, Westerheijden D.F., 2010, *Multidimensional ranking: a new transparency tool for higher education and research*, Higher Education Management and Policy, vol. 22/3, s. 2-26.